

УКРАЇНА У ФОКУСІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА: ІСТОРІЯ ТА ГЕОПОЛІТИЧНІ ВИКЛИКИ

Zakharchenko P. P. Ukraine in the focus of international law : history and geopolitical challenges.

The article is dedicated to actual issues of international development policy of Ukraine lath in the past and in the conditions of elective Agreement on Association with the European Union, and the Russian aggression in Crimea and the Donbas. Author generalized experience of diplomatic relatives establishment of the young state, declared by the act, dated August 24, 1991, with the republics of the former Soviet Union, the Member States of the EU and other countries of the world. Originating from the current international of Ukraine, the basic international legal agreements concluded by Ukraine, the possible ways and directions of its further activities in the integrated world were outlined.

During the existence of the independent Ukrainian state, the vector of its foreign policy orientation repeatedly changed: Eastern (Russia, CIS); Western (countries of European Union, the USA, Canada); Southern-Eastern (Turkey, the countries of the East).

Spacial attention was paid to the Association agreement of Ukraine with the EU in 2014, that defined not only the legal relationship with the EU, but also encourages Ukraine to social and economic reforms. It is the largest international legal document in the history of Ukraine by its scope and content.

Key words. international law, state independence, foreign policy, legal capacity, European Union, NATO, international agreements.

**Захарченко
Петро Павлович**

доктор юридичних наук, професор кафедри історії права та держави юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

З проголошенням державної незалежності України 24 серпня 1991 р. на порядок денний перед новоствореною державою постали завдання формування власної зовнішньої політики. Саме цей сегмент діяльності держави «Україна» від моменту проголошення її незалежності до сьогодні потрапив у поле зору таких істориків права як С. Бостан, В. Макарчук, П. Музиченко, О. Кузьминець, О. Шевченко, О. Шкуратенко та інших. Аналізуючи нещодавню минувшину, вони поки що не актуалізували проблему геополітичних викликів для України в умовах анексії Криму та окупації окремих її територій російськими військами. Метою публікації є узагальнення досвіду набуття Україною повноцінної міжнародно-правової суб'єктності та окреслення її перспектив у сучасному глобалізованому світі.

Акт проголошення незалежності від 24 серпня 1991 р. не став відправною точкою, з якої почався

відлік суверенітету в очах інших країн. Лише після референдуму, що відбувся 1 грудня 1991 р., у ході якого майже 93 % населення висловилися за незалежність, розпочався процес визнання України як суб'єкта міжнародного права іноземними державам. Вже наступного дня – 2 грудня незалежність України визнала Польща, яка й стала першою країною, що започаткувала факт правової легітимізації молодій державі і зафіксувала на міжнародному рівні факт прагнення українців до самостійного економічного, політичного та духовного розвитку. Того ж дня Канада долучилася до цього процесу, а вже 3 грудня – був підписаний протокол про встановлення міжнародних відносин між Україною та Угорською Республікою. 4 грудня Україну визнали Литва та Латвія, 5 грудня – Росія, Болгарія, Аргентина, Болівія, Хорватія. Загалом, до кінця 1991 р. Україну визнали 57 держав світу, а за перший рік незалежності – 130 держав, 106 із яких налагодили з нею дипломатичні відносини [1, с. 86]. До нині Україну як незалежну суверенну державу визнали 174 країни світу і 171 встановили з нею дипломатичні відносини.

З огляду на участь України як засновника і учасника ООН у міжнародних відносинах ще в умовах її перебування як суб'єкта федерації у складі СРСР, 17 вересня 1992 р. вона приєдналася до Віденської конвенції про правонаступництво держав щодо договорів (1978 р.), тобто взяла на себе відповідальність за виконання міжнародних домовленостей, укладених Українською РСР у попередній період. Нагадаємо, що до здобуття

незалежності, у складі уряду УРСР функціонувало повноцінне Міністерство зовнішніх справ, хоча самостійної зовнішньої політики воно не проводило. Його рішення на міжнародній арені були співзвучними з позицією одноіменного Міністерства СРСР.

Широкому визнанню самостійної Української держави сприяли її виважена внутрішня політика, що ґрунтувалася на принципах демократії, гуманізму і забезпеченні прав людини, а також її миролюбні зовнішньополітичні кроки, спрямовані на зміцнення безпеки у світі й розвиток міжнародної співпраці у всіх сферах. Зокрема, Верховна Рада 5 грудня 1991 р. виступила із Зверненням до парламентів і народів світу, де зазначалося: Українська держава буде неухильно дотримуватися норм міжнародного права, керуючись Загальною декларацією прав людини, міжнародними пактами про права людини, ратифікованими Україною, й іншими відповідними міжнародними документами. Було висловлено також намір приєднатись до Гельсінського Заключного акта¹, який, зрештою, у лютому 1992 р. й був підписаний Президентом Л. Кравчуком.

Позаяк Україна географічно розташована на лінії розмежування Європи та Азії, то в основу національної концепції міжнародної політики був закладений принцип багатовекторності зовнішньополітичних орієнта-

¹ Підписаний 1 серпня 1975 р. у м. Гельсінкі (Фінляндія) главами держав і урядів 33 європейських країн, а також США і Канади документ зафіксував основоположні принципи міждержавних відносин.

цій. На найвищому політичному рівні їх визначалося, принаймні, три: східний (Росія, країни СНД); західний (країни Європейського Союзу, США, Канада); південно-східний (Туреччина, країни Сходу). Кожен український президент визначав свої пріоритети. З перших років незалежності України Президент держави Л. Кравчук у зовнішній політиці взяв курс на дистанціювання від Росії і зближення з країнами Заходу, що передбачав набуття членства в НАТО, інтеграцію до ЄС. Другий Президент України Л. Кучма запропонував політику нейтралітету, яка передбачала одночасний з Росією вступ до НАТО та інтеграцію до ЄС. Після Помаранчевої революції Президент В. Ющенко відстоював західний вектор зовнішньої політики України, а у Верховній Раді та уряді намагалися її збалансувати за рахунок покращення відносин з Росією. У цей період відбулася активізація євроатлантичних прагнень України. На Бухарестському саміті НАТО, що відбувся на початку квітня 2008 р., держави-члени євроатлантичної спільноти визнали її перспективи на членство в НАТО, проте План дій щодо членства в НАТО, надано не було. На жаль, німецький канцлер Ангела Меркель та тодішній президент Франції Ніколя Саркозі заблокували надання Україні та Грузії Плану дій. Військова агресія Російської Федерації в Грузію у 2008 р., анексія Криму та розв'язання збройного конфлікту на Сході України – це, у тому числі, й наслідок недалекоглядної політики провідних держав-членів Альянсу. Якби Україна мала б інший статус у відносинах з НАТО, навряд

чи сьогодні Росія наважилася б на відкриту агресію [2].

За часів керівництва державою В. Януковича Україна перетворилася на політичний придаток Росії. Депутатами Верховної Ради, очільниками міністерств, у тому числі й силових, були громадяни Російської Федерації, частина яких так і не стала громадянами України. Позбавлений у 2015 р. Верховною Радою України статусу Президента, В. Янукович під час свого перебування на посту глави держави, виступав за позаблоковий статус України, а співпрацю з НАТО він визнавав лише в окремих, чітко окреслених напрямках. І, нарешті, після перемоги Революції Гідності вектор міжнародних відносин різко перемістився у бік Західної Європи загалом, та Європейського Союзу зокрема.

З усіх можливих альтернатив лише євроінтеграційний курс здатний забезпечити нашій державі гідне місце в сім'ї європейських народів. Для України інтеграція в Європейському Союзі – це рух країни до стандартів реальної, діючої демократії та цивілізованого, соціально орієнтованого ринкового господарства. Саме тому цей вектор є стратегічною метою державної політики України.

Після набуття чинності Угоди, Указом Президента України «Про затвердження стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» від 11 червня 1998 р. було визначено основні напрями інтеграційного процесу, які включали такі заходи, як адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу; забезпечення прав людини;

економічна інтеграція та розвиток торговельних відносин між Україною та Європейським Союзом; зміцнення основ демократії; співробітництво у забезпеченні безпеки та охорони довкілля тощо. Мета і завдання євроінтеграційного курсу підпорядковані досягненню стратегічної мети України – набуття повноправного членства в Європейському Союзі.

Відповідно до встановлених Європейською Радою у 1993 р. критеріїв членства в Європейському Союзі країна-кандидат на вступ має досягти стабільності інститутів, що гарантують демократичний розвиток, забезпечити верховенство права, дотримання прав людини, захист національних меншин, існування функціонуючої ринкової економіки, а також здатність витримувати конкурентний тиск ринкових сил у рамках Союзу, бути готовою взяти на себе зобов'язання, які випливають із членства в Союзі [3, с. 10-13].

Відносини України із загальноєвропейськими структурами постійно поглиблювалися. У вересні 1995 р. Україна стала повноправним членом Ради Європи. У червні 1996 р. було затверджено Стратегію інтеграції до Європейського Союзу. У липні 1997 р. підписано «Хартію про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору», в якій країни НАТО визнавали нашу державу одним із ключових факторів забезпечення стабільності у Європі. У грудні 1999 р. прийнято Спільну стратегію Європейського Союзу щодо України, яку замінив План дій Україна – Євро-

пейський Союз, підписаний у лютому 2005 р. Термін його дії був розрахований на три роки[4]. Власне, стратегія Плану дій полягала у наданні Європейським Союзом певних стимулів в обмін на виконання Україною відповідних вимог, передбачених документом [5, с. 11]. Утім, у Плані дій не було враховано амбітну мету України щодо вступу в Європейський Союз.

Наступним етапом співробітництва мали стати підготовка угоди про вільну торгівлю та надання Україні статусу Асоційованого члена Європейського Союзу. Вона велася в умовах переговорного процесу, починаючи з березня 2007 р. Упродовж п'яти років було проведено 21 раунд переговорів щодо підготовки Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, проведено 18 раундів переговорів щодо створення зони вільної торгівлі.

Підписання Угоди про асоціацію між Європейським Союзом і Україною планувалося на 28 листопада 2013 р., але не відбулося. За кілька днів до початку саміту у Вільнюсі, керівники уряду України, як слухняні виконавці волі В. Януковича, вирішили призупинити процес підготовки до укладання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Таке розпорядження було офіційно оприлюднено на той час Прем'єр-міністром України М. Азаровим. Натомість, на третьому саміті Європейського Союзу «Східне партнерство» у Вільнюсі 28 листопада 2013 р. Європейський Союз парафував подібні угоди з Молдовою та Грузією. Саме з цих подій і розпочалася в Україні Революція Гід-

ності, котра привела до ганебної втечі В. Януковича і його оточення до Росії та реанімації євроінтеграційного зовнішньополітичного курсу.

Угода про асоціацію України з Європейськими Співтовариствами, зрештою, була підписана новою постреволюційною владою у два етапи. Спочатку 21 березня 2014 р. під час позачергового саміту Україна – Європейський Союз Прем'єр-міністром А. Яценюком підписано політичну частину Угоди, а 27 червня 2014 р. в ході засідання Ради Європейського Союзу Президентом України П. Порошенком та керівництвом Європейського Союзу і главами держав та урядів 28 держав – членів Європейського Союзу підписана й економічна частина, яка разом з рештою тексту Угоди становлять єдиний документ. 16 вересня 2014 р. Європейський Парламент ратифікував Угоду про асоціацію одночасно з Верховною Радою України (у вигляді телемосту). Стаття 4 Угоди про асоціацію, у котрій йдеться про встановлення Поглибленої та Всеосяжної Зони Вільної Торгівлі (ПВЗВТ), частково вступила в силу 1 січня 2016 р. Повністю Угода про асоціацію між Україною та Європейськими Співтовариствами набере чинності після її ратифікації усіма державами-членами Європейського Союзу, відповідно до національних процедур, а також Радою Європейського Союзу. Станом на листопад 2016 р. лише одна держава-член Європейського Союзу не повідомила про ратифікацію. Йдеться про королівство Нідерландів. Попри те, що її парламент ще 7 липня 2015 р. проголосував, а король на наступний

день підписав акт ратифікації, громадяни, відповідно до національного законодавства, зібрали майже 430 тис. підписів (при необхідних 300 тис.) за проведення консультативного референдуму. Виборча рада Нідерландів призначила референдум, який відбувся 6 квітня 2016 р. Волеви явлення продемонструвало такі результати: за явки виборців, що становила 32, 28 % проти підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським співтовариством проголосувало 61% учасників референдуму, за – понад 38 %. Нині Європейська комісія та Україна очікують від уряду Нідерландів пропозицій стосовно подальших дій щодо Угоди про асоціацію України з Європейським Співтовариством. Водночас, 22 вересня 2016 р. Прем'єр-міністр Нідерландів заявив, що його країна може не ратифікувати документу в частині запровадження поглибленої і всеосяжної зони вільної торгівлі. Разом з тим глава уряду висловив певний оптимізм, що Угода може залишатися чинною і без Нідерландів, поширюючись на інші 27 держав-членів Європейського Союзу та Україну.

Угода про асоціацію визначає не тільки юридичні відносини України та Європейських співтовариств, а й спонукає Україну до соціальних і економічних реформ. За своїм обсягом і змістовим наповненням вона є найбільшим міжнародно-правовим документом за всю історію України. Головний компонент цієї угоди – створення всеохоплюючої зони вільної торгівлі, яка визначатиме правову базу для вільного переміщення товарів, послуг,

капіталів, частково робочої сили між Україною та Європейським Союзом, а також регуляторного наближення, спрямованого на поступове входження економіки України до спільного ринку Європейського Союзу. Без сумніву, всеосяжна реалізація положень Угоди про асоційоване членство наблизить Україну до підписання договору про умови вступу України до Європейського Союзу.

Найпроблемнішим для України був і залишається східний вектор зовнішньої політики. Налагодження взаємин з Росією стало за увесь 25-річний період нинішньої доби української державності найбільш проблемним напрямом дипломатичної діяльності. Ескалація відносин розпочалася у січні 1992 р., коли Державна Дума Російської Федерації, порушуючи ратифіковані нею угоди про недоторканність кордонів, поставила під сумнів конституційність актів 1954 р. про входження Криму до складу України. Незабаром новою постановою Парламент Росії намагався повернути федеральний статус місту Севастополю як головній базі неподільного Чорноморського флоту, на що українська сторона відреагувала як зазіхання на територіальну цілісність держави.

Не менш гостро постало питання базування Чорноморського флоту Росії на території України. Після тривалих переговорів, у травні 1997 р. у Києві підписано Угоду між Україною і Російською Федерацією про статус та умови перебування Чорноморського флоту на території України. Документом передбачалося, що розрахунок за використання об'єктів

у Криму, Росія має здійснювати шляхом щорічного зменшення державного боргу України перед Росією на суму близько 10 млн. доларів. Відповідно до умов Угоди, Чорноморський флот Російської Федерації мав перебувати на території України до 2017 р., щоправда, у 2010 р. у Харкові тодішній Президент України В. Янукович підписав нову Угоду із Росією про пролонгацію базування російського Чорноморського флоту в Севастополі до 2042 р.

У тій чи іншій формі протистояння тривало до грудня 1997 р., коли після довгих і виснажливих переговорів був підписаний широкомасштабний Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною та Російською Федерацією. Російська сторона займала деструктивну позицію щодо укладання договору, проте він закріплював визнання сторонами суверенітету одна одної. Чи не найважливішим аспектом цього документу є юридичне визнання сторонами територіальної цілісності та непорушності існуючих між двома суверенними країнами кордонів.

Однак, і після цього між сусідніми державами не були до кінця узгоджені лінії міждержавного кордону в Азовському морі та Керченській протоці. Найбільш гостро ця проблема проявилась у жовтні 2003 р. Росія в односторонньому порядку з боку Таманського півострова почала споруджувати дамбу в напрямку українського острова Тузла. Цей острів площею 3,5 км² має довжину 6,5 км, ширину – 500 м, відстань від острова до українського берега – 4 км, до російського – 5,5 км, до краю російської

коси Тузла – 1,2 км. Конфлікт набув такого загострення, що тільки втручання Президентів України та Російської Федерації Л. Кучми і В. Путіна дозволило його владнати. Росія припинила будівництво дамби за 180 метрів від острова.

Особливою проблемою перших років незалежності України була доля ядерної зброї на її території (15 % світового потенціалу). З розпадом СРСР вона стала власністю України, що не передбачалося умовами договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 1968 р. Західноєвропейські партнери відкрито висловлювали своє невдоволення перспективою мати країну-сусіда з таким арсеналом. США і Росія також чинили тиск на керівництво держави, щоб примусити його позбутися зброї масового ураження, мотивуючи свої вимоги неспроможністю України впоратися з Чорнобильською катастрофою. Відтак, керуючись нормами міжнародного права, 10 січня 1994 р. Україна відмовилася від ядерної зброї. Було обумовлено, що весь ядерний арсенал колишнього СРСР, у тому числі й України перейде під контроль Росії. Країна, що мала третій у світі після США і Росії ядерний потенціал, добровільно віддала росіянам боєголовки і крилаті ракети, підірвала пускові шахти. У квітні 2010 р. Росія і США підписали в Празі договір про скорочення ядерної зброї та її носіїв. Обидві держави ще раз підтвердили зі свого боку гарантії безпеки для України.

Відтак, молода держава стала першою країною у світі, яка добровільно відмовилася від власного ядерного потенціалу, отримавши статус країн, що

не володіють ядерною зброєю та декларативні гарантії окремих країн для своєї безпеки. Однак, Меморандум не є міжнародним договором, оскільки не має юридично зобов'язуючої сили: парламенти країн-гарантів його не ратифікували. Зобов'язання країн-гарантів не виходять за рамки, передбачені Статутом та низкою резолюцій ООН. До того ж під меморандумом відсутні підписи представників Франції та Китаю. А це означає, що вони не зобов'язані на вимогу Києва розпочинати консультації. Таким чином, Україна, практично, не отримала чітких міжнародно-правових гарантій безпеки.

Підтвердженням на практиці юридичної неспроможності залучити країни-гаранти до виконання в узятих на себе зобов'язань стали агресивні дії Російської Федерації на Півдні та Сході України, збройні сили якої 20 лютого 2014 р. здійснили вторгнення на територію України. Вторгнення було підтримано Парламентом Російської Федерації.

1 березня 2014 р. під приводом надуманої загрози життю громадян і особового складу військового контингенту Збройних Сил Російської Федерації, що перебували у Криму, розпочалося захоплення та блокування військовими без розпізнавальних знаків адміністративних будівель, установ зв'язку, у тому числі телевізійних каналів, українських військових частин, аеропортів у Сімферополі і Севастополі. Представники української влади та громадськість одразу заявили про військове вторгнення сил Російської Федерації та їхню причетність до цього захоплення.

З метою легітимізації відторгнення Кримського півострова від України, окупації його території, 27 лютого 2014 р. Верховною Радою Криму у закритому режимі був призначений референдум про статус Криму. До бюлетня було внесено два питання: про відновлення Конституції Криму 1992 р. і про входження Криму до складу Росії.

Всупереч українському законодавству та без участі офіційних міжнародних спостерігачів псевдореферендум відбувся 16 березня 2014 р. Його проведення не відповідало принципам і нормам міжнародного права, адже необхідний для окупанта результат забезпечувався дулами автоматів та кулеметів російських солдат, козачих загонів та силовими заходами так званих ополченців. Кримсько-татарське населення на заклик Меджилісу у своїй абсолютній більшості його бойкотувало.

Офіційна російська пропаганда проголосила перемогу на псевдореферендумі прихильників входження Криму до Росії. Остання розпочала процедуру прийняття (насправді, анексії) Автономної Республіки Крим до свого складу. Вона завершилася підписанням договору «Про прийняття до Російської Федерації Республіки Крим та утворення в складі Російської Федерації нових суб'єктів», що був ратифікований Державною Думою 21 березня 2014 р., а 11 квітня 2014 р. Республіка Крим і місто федерального значення Севастополь були незаконно включені до Конституції Росії як суб'єкти федерації.

Унаслідок відверто агресивних дій Росії проти України міжнародні

відносини між державами різко погіршилися. 27 січня 2015 р. Верховна Рада ухвалила постанову, в якій дії Росії в Криму та Донбасі були кваліфіковані як агресія відносно України, а в затвердженій у вересні 2015 р. новій військовій доктрині України Російська Федерація оголошена її військовим супротивником.

Офіційно висловлену позицію України підтримала міжнародна спільнота. Зокрема, Генеральна Асамблея ООН 27 березня 2014 р. на 68-й сесії прийняла резолюцію про підтримку територіальної цілісності України. За неї проголосували 100 країн-членів ООН, проти – 11 країн: Росію підтримали лише Вірменія, Білорусь, Болівія, Куба, Китай, Нікарагуа, Судан, Сирія, Зімбабве, Венесуела. Велика частина країн утримались під час голосування – це 58 країн на чолі з Китаєм. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН носить, на жаль, рекомендаційний характер – на відміну від рішень Ради Безпеки ООН, які є обов'язковими для виконання усіма країнами світу.

Крім того, 3 квітня 2014 р. Комітет Міністрів Ради Європи розглянув ситуацію в Україні, зокрема, в контексті військової агресії з боку Російської Федерації. У схваленому за підсумками дискусії рішенні, Комітет Міністрів Ради Європи чітко заявив про те, що незаконний референдум, який відбувся в Автономній Республіці Крим і у м. Севастополь 16 березня 2014 р., та анексія Російською Федерацією цієї частини території України не можуть бути підставою для будь-якої зміни їхнього статусу та державно-правової належності.

Після схвалення Генеральною Асамблеєю ООН резолюції «Територіальна цілісність України» зазначене рішення Комітету Міністрів Ради Європи стало черговим вагомим кроком у напрямку до широкого міжнародного засудження неправомірних дій Російської Федерації [7].

Структури Європейського Союзу також не залишили факт анексії Криму Росією без належного реагування. Так, у квітні 2014 р. відразу після його окупації та початку військових дій на Донбасі, Росія була позбавлена права голосу в Парламентській Асамблеї Ради Європи та права бути представленим в Бюро Асамблеї, Президентському та Постійному комітетам. 28 січня 2015 р. Парламентська Асамблея Ради Європи ухвалила резолюцію щодо пролонгації санкцій проти Росії, що діють дотепер.

Значних зусиль для запровадження санкцій проти Росії з боку держав-членів Європейського Союзу доклала Постійна делегація України у Парламентській Асамблеї Ради Європи та її представник, депутат Верховної Ради України, професор Олександр Шевченко. У своїй блискучій промові він вперше у стінах Парламентської Асамблеї Ради Європи назвав путінський режим найбільшою загрозою людства у XXI столітті. Саме цей виступ став переломним під час голосування щодо продовження політики санкцій проти Росії.

Таким чином, анексія Російською Федерацією Криму, спроба окупації її військами Донецької та Луганської області засвідчили фактичну декларативність Будапештського меморандуму, адже він не передбачає

жодних санкцій для ядерних держав, які порушують його приписи. Втім, усі держави-підписанти меморандуму (крім Російської Федерації) виконали зобов'язання, покладені на них у тексті документа: утримувалися від дій, спрямованих на порушення територіальної цілісності України; не застосовували проти нашої держави ядерної зброї; звернулися до Ради Безпеки ООН стосовно ситуації в Криму та проводили консультації з цього питання. Однак, Будапештський меморандум не містить жодних зобов'язань цих держав застосувати силу задля захисту територіальної цілісності України. Отже, нашій державі не було надано практичних гарантій безпеки та, як наслідок, не був створений механізм їх застосування [8, с. 19].

Таким чином, відродження на руїнах радянської імперії незалежної України є закономірним історичним процесом. Проте українцям не вдалося повною мірою скористатися мирними і спокійними умовами державо- та правотворення. З 2014 р. Україна протистоїть масштабній гібридній війні з боку колишнього стратегічного партнера – Російської Федерації. Нині доводиться констатувати, що російська збройна агресія та посягання на територіальну цілісність нашої держави, є продовженням багатовікової експансіоністської політики Московської держави з її імперськими устремліннями до самодержавства на просторах як Азії, так і Європи, а згодом – більшовизму й путінізму з їхнім неошовінізмом проти України.

Сучасний період боротьби за утвердження держави і реальну її

незалежність є часом гартування та зміцнення, дорослішання й оздоровлення українського суспільства, яке зі зброєю в руках захищає загальнолюдські цінності – свободу, незалежність і територіальну цілісність України, людську гідність, права людини, демократію і верховенство права, по суті, виступаючи форпостом європейського і світового правопорядку.

Список використаних джерел:

1. Галик В. М. Україна в Європі і світі: [навчальний посібник (+CD)] / В. М. Галик. – К.: Знання, 2013. – 364 с.
2. Капсамун І. Україна – НАТО: невикористані шанси / І. Капсамун // День. – 2015. – 24 вересня.
3. Україна і Європейський Союз. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.3w.mk.ua/Site3W/00000126.htm. – Назва з екрана.
4. Кордон М. В. Співробітництво України з Європейським Союзом / М. В. Кордон // Історія. Філософія. Релігієзнавство. – 2009. – № 1. – С. 10–13.
5. Бредіхин А. В. Україна та Європейський Союз: ретроспектива розвитку відносин / А. В. Бредіхин // Наука. Релігія. Суспільство. – 2009. – № 2. – С. 7-12.
6. Угода про асоціацію // Представництво Європейського Союзу в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu_ukraine/association_agreement/index_uk.htm.
7. Захарченко П. П. Анексія Криму очима українського правника / П. П. Захарченко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: svitprava.com.ua/uk/.261-aneksiya-krima-ochima-ukrajinskogo-pravnika.html.
8. Святун О. Будапештський меморандум та його співвідношення з Договором про нерозповсюдження ядерної зброї / Олексій Святун, Олена Святун // Віче. – 2014. – № 20. – С. 15-20.

Захарченко П. П. Україна у фокусі міжнародного права: історія та геополітичні виклики.

Стаття присвячена актуальним проблемам розбудови міжнародної політики України як в минулому, так і в умовах чинності Угоди про асоціацію з Європейським Союзом та російської агресії в Криму і на Донбасі. Узагальнено досвід становлення дипломатичних зв'язків молоді держави, проголошеної актом від 24 серпня 1991 р., з колишніми республіками радянського Союзу, державами-членами ЄС та з іншими країнами світу. Виходячи нинішньої політики України на зовнішньополітичній арені, базових міжнародно-правових договорів нею укладених, окреслені можливі шляхи та напрями її подальшої діяльності в інтегрованому світовому просторі.

Ключові слова: міжнародне право, державна незалежність, зовнішня політика, правосуб'єктність, Європейський Союз, НАТО, міжнародні договори.